

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas sayısı : 1987/23

Karar sayısı : 1987/27

Karar günü : 9/10/1987

R.G. Tarih-Sayı :14.10.1987-19604

İptal Davasını Açan : Anamuhalefet Partisi (Sosyaldemokrat Halkçı Parti) TBMM Grubu Adına Grup Başkanı Erdal İnönü.

İptal Davasının Konusu : Resmi Gazete'nin 11/9/1987 günlü, 19571 mükerrer sayısında yayımlanan 10/9/1987 günlü, 3403 sayılı "Seçimlerle İlgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin XVIII inci Dönem Milletvekili Genel Secimi Hakkında Kanun "un 1., 4., 5., 8., 9. ve 18. maddelerinin Anayasa'nın Başlangıç bölümüyle 2., 5., 10., 13., 31., 67., 69., 77. ve 84. maddelerine aykırılığı nedeniyle iptali istemidir.

II. İLGİLİ METİNLER :

A) YASA KURALLARI :

10/9/1987 günlü, 3403 sayılı yasanın iptali istenilen maddeleri şunlardır :

1. "Madde 1 - 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 49 uncu maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Propaganda, oy verme gününden önceki onuncu günün sabahında başlar ve oy verme gününden önceki günün saat 18.000'inde sona erer.)"

2. "Madde 4. - 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 8 inci maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Yenileme kararı Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından verilmişse Meclis, seçimin yapılacağı tarihi de belirler. Yenileme kararının Cumhurbaşkanınca verilmesi halinde, bu kararın verildiği günden sonra gelen doksanıncı günü takip eden ilk Pazar günü oy verilir."

3. "Madde 5. - 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 34 üncü maddesinin ikinci fıkrasına aşağıdaki cümle eklenmiştir.

Altı milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde bölme işlemi bir eksiği ile yapılır."

4. "Madde 8. - XVIII inci dönem milletvekili genel seçimi adaylığı için ön seçim yapılmaz. Adaylar, siyasi partilerin tüzüklerindeki hükümlere veya merkez karar organlarınca belirlenecek usullere göre ve seçim kurullarının yönetim ve denetimine tabi olmaksızın tespit edilir."

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

5. "Madde 9. - XVIII inci Dönem Milletvekili Genel Seçiminde seçmenler, üzerinde (Evet) veya (Tercih) yazısı bulunan mühürü sadece tercih ettikleri siyasi partiye ait özel daire içine basmak veya tercih ettikleri bağımsız adaya ait oy pusulasını kullanmak suretiyle oylarını verirler.

XVIII inci Dönem Milletvekili Genel Seçiminde Yüksek Seçim Kurulu filigranı bulunan özel imal edilmiş kağıtlara basılı birleşik oy pusulalarında; sadece seçime katılan siyasi partilerin özel işaretleri, kısaltılmış isimleri ve tam yazı halinde adlara ile her siyasi parti için ayrılan bölümün altında çapı 2 cm. olan boş bir daire bulunur.

Seçime katılan siyasi parti adayları ile bağımsız adayları gösteren bir liste her sandık mahallinde seçmenlerin görebileceği bir yere asılır.

Bağımsız adaylar oy pusulalarını Yüksek Seçim Kurulunun tayin edeceği ebat, şekil ve miktarda kendileri bastırarak ilan edilen süre içerisinde il seçim kurullarına teslim ederler."

6. "Madde 18. - Türkiye Büyük Millet Meclisi XVIII inci Dönem Milletvekili Genel Seçimi için oy verme günü 1 Kasım 1987 Pazar günüdür."

B) DAYANILAN ANAYASA KURALLARI :

İptal isteminde dayanak gösterilen Anayasa kuralları şunlardır.

1. "BAŞLANGIÇ

Ebedi Türk vatan ve milletinin bütünlüğüne ve kutsal Türk Devletinin varlığına karşı, Cumhuriyet devrinde benzeri görülmemiş bölücü ve yıkıcı 'kanlı bir iç savaşın gerçekleşme noktasına yaklaştığı sırada;

Türk Milletinin ayrılmaz parçası olan Türk Silahlı Kuvvetlerinin, milletin çağrısıyla gerçekleştirdiği 12 Eylül 1980 hareketi sonucunda, Türk Milletinin meşru temsilcileri olan Danışma Meclisince hazırlanıp, Milli Güvenlik Konseyince son şekli verilerek Türk Milleti tarafından kabul ve tasvip ve doğrudan doğruya O'nun eliyle vazolunan bu ANAYASA :

- Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve O'nun inkılâp ve ilkeleri doğrultusunda;

- Dünya milletler ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak; Türkiye Cumhuriyetinin ilelebet varlığı, refahı, maddi ve manevi mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

- Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmağa yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun bu Anayasa'da gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

- Kuvvetler ayırımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir iş bölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

- Hiçbir düşünce ve mülhazanın Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesinin gereği kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı;

- Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

- Topluca Türk vatandaşlarının milli gurur ve iftiharlarda, milli sevinç ve kederlerde, milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve "Yurtta sulh, cihanda sulh" arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu;

FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılacak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere,

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye âşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur."

2. "II. Cumhuriyetin nitelikleri

Madde 2. - Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

3. "V. Devletin temel amaç ve görevleri

Madde 5. - Devletin temel amaç ve görevleri, Türk Milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır."

4. "X. Kanun önünde eşitlik

Madde 10. - Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

5. "II. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

Madde 13. - Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin, Cumhuriyetin, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın vs genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir."

6. "D. Kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı

Madde 31. - Kişiler ve siyasi partiler, kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme ve yayın araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenir.

Kanun, 13 üncü maddede yer alan genel sınırlamalar dışında bir sebebe dayanarak, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtla: koyamaz."

7. "II. Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları Madde 67. - Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır.

Yirmibir yaşını dolduran her Türk vatandaşı, seçme ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Silah altında bulunan er ve erbaşlarla, askeri öğrenciler, ceza ve tevkif evlerinde bulunan tutuklular ve hükümlüler oy kullanamazlar."

8. "B. Siyasi partilerin uyacakları esaslar

Madde 69. - Siyasi partiler, tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamazlar; Anayasanın 14 üncü maddesindeki sınırlamalar dışına çıkamazlar; çıkanlar temelli kapatılır.

Siyasi partiler, kendi siyasetlerini yürütmek ve güçlendirmek amacıyla dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile siyasi ilişki ve işbirliği içinde bulunamazlar. Bunlardan maddi yardım alamazlar.

Siyasi partilerin parti içi çalışmaları ve kararları, demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Siyasi partilerin mali denetimi Anayasa Mahkemesince yapılır.

Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukuki durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarını takiben ve öncelikle denetler; faaliyetlerini de takip eder.

Siyasi partilerin kapatılması, Cumhuriyet Başsavcılığının açacağı dava üzerine, Anayasa Mahkemesince karara bağlanır.

Temelli kapatılan siyasi partilerin kurucuları ile her kademedeki yöneticileri; yeni bir siyasi partinin kurucusu, yöneticisi ve denetçisi olamayacakları gibi, kapatılmış bir siyasi partinin mensuplarının üye çoğunluğunu teşkil edeceği yeni bir siyasi partide kurulamaz.

Siyasi partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan herhangi bir suretle aynı ve nakdi yardım alamazlar, bunlardan emir alamazlar ve bunların Türkiye-nin bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü aleyhindeki karar ve faaliyetlerine katılamazlar. Bu fıkra hükümlerine aykırı hareket eden siyasi partiler de temelli kapatılır.

Siyasi partilerin kuruluş ve faaliyetleri, denetleme ve kapatılmaları yukarıdaki esaslar dairesinde kanunla düzenlenir."

9. "C. Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim dönemi

Madde 77. - Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri beş yılda bir yapılır.

Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine "karar verebileceği gibi, Anayasada belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer."

10. "5. Üyeliğin düşmesi

Madde 84. - İstifa eden, Türkiye Büyük Millet Meclisine seçilmeye engel bir suçtan dolayı hüküm giyen, kısıtlanan, partisinden istifa ederek; başka bir partiye giren veya seçim hükümetleri hariç Bakanlar Kurulunda görev alan, üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul eden, Meclis çalışmalarına özürsüz olarak bir ay içinde toplam beş birleşim günü katılmayanların üyeliğinin düşmesine, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile karar verilir.

Partisinden istifa eden milletvekili bir sonraki seçimde, istifa tarihinde mevcut herhangi bir partinin genel merkez organlarınca aday gösterilemez.

Anayasa Mahkemesinin kararında partinin kapatılmasına eylem ve sözleriyle sebebiyet verdiği belirtilen milletvekilinin üyeliği ile temelli olarak kapatılan siyasi partinin, kapatılmasına ilişkin davanın açıldığı tarihte, parti üyesi olan diğer milletvekillerinin üyeliği, kapatma kararının Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına tebliğ edildiği tarihte sona erer."

III. İLK İNCELEME :

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca Orhan Onar, Mahmut C. Cuhruk, Necdet Darıcıoğlu, Yılmaz Aliefendioğlu, Yekta Güngör Özden, Muammer Turan, Selahattin Metin, Servet Tüzün, Mustafa Şahin, Vural Savaş ve Mehmet Şerif Atalay'ın katılmalarıyla 17/9/1987 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, 1987/23 esas sayılı dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle; Orhan Onar, Necdet Darıcıoğlu, Yılmaz Aliefendioğlu, Yekta Güngör Özden, Muammer Turan, Mehmet Çınarlı, Selahattin Metin, Servet Tüzün, Mustafa Gönül, Mustafa Şahin ve Ahmet Oğuz Akdoğanlı'nın katılmalarıyla 29/9/1987 günü yapılan ilk inceleme toplantısında da 1987/25 esas sayılı dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine Orhan Onar, Selahattin Metin, Mustafa Gönül, Mustafa Şahin ve Ahmet Oğuz Akdoğanlı'nın "29 Eylül 1987 günlü dilekçenin dava dilekçesi niteliğinde bulunmaması nedeniyle usulüne uygun dava açılmasında muhtar olmak kaydıyla istemin reddi gerektiği" yolundaki 'karşıoyları ve oyçokluğuyla karar verildi.

IV. ESASIN İNCELENMESİ :

İkinci dava dilekçesinin 10/9/1987 günlü, 3403 sayılı yasanın 8. maddesine ilişkin bulunması, maddeler arasındaki ilgi ve birlikte müzakere halinde incelemeyi kolaylaştıracağı gözönüne alınarak 1987/25 esas sayılı dosyanın 1987/23 esas sayılı dosya ile birleştirilmesine karar verilerek; davaların esasına ilişkin raporlar, dava dilekçeleri, iktidar partisi grubunun 2949 sayılı yasanın 31. maddesi gereğince verdiği 23/9/1987 ve 6/10/1987 günlü yazılı düşünceleri, kimi maddelerinin iptali istenen yasa ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve ilgili öteki yasama belgeleri incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A -Yasanın 1. maddesi :

Bu madde, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un "Propaganda serbestliği ve süresi" başlıklı 49. maddesine 25/8/1961 günlü, 356 sayılı yasayla eklenen ikinci fıkradaki 21 günlük süreyi 10 güne indirmiştir.

Değişiklik, aykırılık savında gösterilen Anayasa kuralları da dikkate alınarak incelenmiştir.

1 - Anayasa'nın 2. ve 5. maddeleri yönünden inceleme: Demokrasinin kaynağını oluşturan seçimler yoluyla iktidarı ele geçirmede propagandanın önemi yadsınamaz. Seçimlerin etkileme aracı olan propaganda seçim kurumunun en doğal ögesidir. Seçmenleri seçenekler üzerinde düşünmeye, isabetle ayırım yapıp oy vermeye, bunun içinde kendi görüş ve programını beğendirip benimsetmeye çağıran propagandaya belli bir ölçü içinde izin vermek zorunludur.

Dava konusu kuralın, etki alanı bakımından seçim propagandalarında tartışmasız bir önceliğe sahip olan radyo ve televizyonda propagandaya ilişkin hükümlerde bir değişiklik yapmadığı görülmektedir. Propaganda süresi yönünden ele alındığında getirilen sınırlamanın demokratik toplum düzeninin gerekleriyle bağdaşmayan bir yanı görülmektedir. Demokratik ülkelerde siyasal iktidarı kazanma yolu, hiç kuşkusuz, yalnızca seçimlerdir. Siyasal partilerin, toplum ve devlet düzeniyle kamu çalışmalarını, programlarında öngördükleri ilkeler uyarınca yönetmek ve denetlemek için yasalar çerçevesinde çaba gösterip seçmenleri etkilemeleri, amaçlarına ulaşmak üzere yasalara uygun propaganda yapmaları gereklidir. Bu gereği, yasalarla olanaklı kılmak, propagandayı sözde bırakmamak için kısıtlamanın ölçülü olması aranır. İncelenen kuralda seçim yoluyla gerçekleşecek demokratik yönetimin oluşumunu

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

engelleyecek ya da bu oluşumu olumsuz yönde etkileyecek, Anayasa'nın hukuk devleti ilkesine ve Devletin demokrasiyi koruma işlevine aykırılık bulunmamıştır.

2 - Anayasa'nın 10. maddesi yönünden inceleme : Dava konusu kural, iktidarla muhalefet partileri arasında bir ayırım yapmadığı için eşitlik ilkesine aykırı bir durum yoktur. Erken seçim nedeniyle uygulamada ortaya çıktığı ileri sürülen sorunların uygunluk denetiminde ele alınması olanaksızdır. 10 günlük propaganda süresi her siyasi parti için uyulacak bir süredir. Bu nedenle eşitlik ilkesinin zedelendiği savı yerinde görülmemiştir.

3 - Anayasa'nın 31. maddesi yönünden inceleme : Sözü edilen bu maddenin ikinci fıkrasında geçen "... kamuoyunun serbestçe oluşması...." sözcükleri birinci fıkrayla bağlantılıdır ve bu fıkrada belirtilen basın dışı kitle haberleşme araçları da kamu tüzelkişilerinin elindeki araçlar olan radyo ve televizyondur. Dava konusu yasa kuralı radyo ve televizyona ilişkin bir hüküm içermemektedir. Bu konu 298 sayılı yasanın 52. maddesinde ayrıca düzenlenmiştir, iptali istenen maddenin Anayasa'nın 31. maddesiyle bir ilgisi bulunmadığından bu konudaki istem yerinde görülmemiştir.

4 - Anayasa'nın 67. maddesi yönünden inceleme :

Seçim çalışmalarının, özellikle propagandanın Anayasa'nın 67. maddesinin güvencesi altında bulunduğu kuşkusuzdur. Propaganda, seçimin-vazgeçilmez bir ögesidir. Propagandanın demokratik toplum düzeninin gerekleriyle bağdaşmayacak biçimde sınırlandırılması Anayasa'ya açık bir aykırılık oluşturur. Bu hak, öbür hak ve özgürlükler gibi Anayasa'nın 13. maddesinin öngördüğü koşulların varlığında sınırlanır. Sorun, dava konusu kuralla getirilen sınırlamanın, demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olup olmadığı noktasında düşünülmektedir.

Kamuoyu oluşturma bakımından yasaların öngördüğü sair propaganda türleriyle toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki kanuna göre yapılabilecek propagandalar da dikkate alındığında 10 günlük süre, demokratik toplum düzeni gerekleriyle bağdaşmaz nitelikte görülmemiştir.

Bu nedenlerle iptal isteminin reddi gerekir.

Bu görüşe Yekta Güngör Özden, Muammer Turan, Adnan Kükner ve Vural Savaş katılmamışlardır.

B. Yasanın 4. maddesi :

Bu madde 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun "Seçimin yenilenmesi" başlıklı 8. maddesinin daha önce 23/5/1987 günlü, 3377 sayılı yasa ile değişik ikinci fıkrasının ilk tümcesini yeniden değiştirerek, yenileme kararının TBMM'nce verilmesi durumunda, kararın verildiği gün ile oy verme günü arasında asgari bir süre öngörmemiş, seçim tarihini belirleme yetkisini TBMM'nin takdirine bırakmıştır.

Anayasa'nın Başlangıç kısmı ile 2. ve 5. maddeleri yönünden inceleme :

"Yasama Organı"nın demokratik yöntemlerle gerçekleştirilen genel seçimlerle oluşması demokrasinin en doğal gereğidir. Siyasal haklar demokrasinin dayandığı temel öğelerden biri olduğuna göre Anayasa'nın 66-74 üncü maddelerinde düzenlenen bu hakların zedelenmesi

demokratik devlet ilkesine de zarar verecektir. Kamusal yetkilerin temelini oluşturan anayasal ilkelere uyulmaması da demokratik devlet ilkesini zedeleyecektir.

Dava konusu maddenin böyle bir durum yarattığının kabul edilebilmesi için seçimlerin yenilenmesine ilişkin Anayasa'nın 77. maddesine aykırılık taşıdığına saptanması gerekir. Anayasa'nın söz konusu maddesi, seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi durumunda belli bir seçim takvimi öngörmemektedir. Bu maddeye göre, yenileme kararı verildiğinde seçim tarihinin TBMM'nce saptanmasına anayasal bir engel bulunmamaktadır. Çok partili rejimlerde çoğunluk partileri karşısında muhalefet için bir güvence niteliğinde olan, seçimin yenilenmesine karar verilmesiyle seçim yasalarında öngörülen sürelerle kendiliğinden işleyen bir seçim takviminin devreye girmesi biçimindeki klasik sistemin daha iyi olduğu görüşlerinde gerçek payı bulunmamakla birlikte, bir yasanın daha iyi olmaması ve kimi sakıncalı durumlara yol açması olasılığının bulunması, Anayasa'ya aykırı olduğu anlamına gelmez. Her ülkenin seçimlerinin yenilenmesine ilişkin kuralları ayrıdır. Batılı ülkelerdeki uygulama değişiklikleri bunu göstermektedir. Anayasa'nın 77. maddesi yasama organına geniş takdir yetkisi verdiği için dava konusu kuralı Anayasa'ya aykırı bulmak olanaksızdır. Bu düzenleme yalnızca seçim tarihine ilişkin olup, siyasal haklarla ilgisi bulunmadığına göre Anayasa'nın özgürlükçü demokrasi, demokratik hukuk devleti ilkeleriyle demokrasiyi koruma amacına aykırılık savı yerinde görülmemiştir. İptal isteminin reddi gerekir.

Bu görüşlere Yekta Güngör Özden, Muammer Turan, Mehmet Çınarlı, Adnan Kükner ve Vural Savaş katılmamışlardır.

C. Yasanın 5. maddesi :

Bu madde ile 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 34. maddesinin ikinci fıkrasına, altı milletvekili çıkaracak seçim çevrelerindeki bölme işlemine ilişkin ikinci tümce eklenmiştir. Değişikliğe uğrayan 34. maddenin ilk biçimi, milletvekili sayısının hesabında d'Hont sistemini esas almakla birlikte 33. maddedeki "yüzde onlu baraj" ile 34. maddenin ikinci fıkrasındaki "basit seçim sayılı baraj"ı da kapsamaktaydı. Sonra, 28/3/1986 günlü, 3270 sayılı yasa ile her iki baraj korunmakla birlikte kimi seçim çevrelerinde "seçim çevresi barajı" yükseltilmiş, zorunlu kontenjan esasını benimsenmiş, ayrıca 2839 sayılı yasanın 33. maddesiyle, 34. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları değiştirilmiş ve 34. Maddeye bir fıkra eklenmiştir. Böylece, zorunlu kontenjan, kontenjan adaylarının çoğunluk sistemine göre seçilmesi ve kontenjan adayı gösterilen seçim çevrelerinde uygulanacak karma sistemle çevre barajının hesaplanmasında bölme işleminin bir eksiği ile yapılması esasları getirilmiştir. Daha sonra 23/5/1987 günlü, 3377 sayılı yasanın 7. maddesiyle 34. madde yeniden değiştirilerek "kontenjan adayı gösterilen seçim çevrelerinde bölme işlemi bir eksiği ile yapılır" biçimindeki düzenleme metinden çıkarılarak kimi iller için barajın öbürlerine göre daha fazla yükseltilmesi esasından vazgeçilmiştir. 3377 sayılı yasa, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 38. maddesini değiştirerek, 4, 5 ve 6 milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde siyasal partilerin birer kontenjan adayı göstereceklerini kabul ederek önceden 34 olan kontenjan adayı sayısını 46'ya çıkarmıştır. Bu sayının artmasında, 38. maddede yapılan değişiklik kadar aynı yasanın 6. maddesiyle Anayasa değişikliğine koşut olarak milletvekili sayısının 450'ye çıkarılması da etkili olmuştur. 3377 sayılı yasanın 7. Maddesiyle 2839 sayılı yasanın 4. maddesinde yapılan değişiklikle de milletvekili sayısı 7'ye kadar olan illerin bir seçim çevresi sayılması esası terkedilerek bu sayı 6'ya indirilmiştir. Bunlardan sonra, dava konusu yapılan değişiklik gerçekleştirilerek kontenjan adayı gösterilen 6 ve daha fazla millet vekili çıkaracak illerin 4, 5 ve 6 milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinin tümünde değil, sadece 6 milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde bir eksiği ile bölme işlemi yapılacağı öngörülmüştür. Bu esas, 6 milletvekili

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

çıkarmak seçim çevrelerinde % 16,66 olan baraj oranını % 20'ye yükseltmiş, küçük partilerin aleyhine işleyecek bir sistem getirmiştir. 3270 sayılı yasaya göre daraltılarak yenilenen "Altı milletvekili çıkarmak seçim çevrelerinde bölme işlemi bir eksiği ile yapılır." Biçimindeki düzenleme uygunluk denetiminin konusudur.

1 - Anayasa'nın 2., 5. ve 13. maddeleri yönünden inceleme :

Anayasa'nın değinilen bu maddelerinde, sırasıyla, Cumhuriyetin niteliklerinden biri olarak demokratik devlet ilkesinden, devletin demokrasiyi korumak amaç ve görevinden ve demokratik toplum düzeninin gereklerinden söz edilmektedir. Demokratik devletin özü, siyasal haklar, seçim ve kamusal yetkilerin anayasal temelidir. Gözetilmesi gereken husus, yasama organının seçimle oluşturulmasının yanında siyasal hakların tanınması ve kamusal yetkilerin Anayasa ile belirlenmiş sınırlar içinde kullanılmasıdır. Yasama organı, düzenleme yaparken, Anayasa ile kendisine tanınan sınırları aşmadıkça Anayasa'ya aykırılıktan sözedilemez. Anayasa, seçim sistemiyle ilgili bir açıklık taşımamakta, tercihi yasa koyucuya bırakmaktadır. Takdir yetkisine sahip olduğu bir konuda, Anayasa sınırlarını aşmadıkça, yasa koyucunun takdirini uygunlukla kullanmadığı ileri sürülemez. Sistemlerden birinin tercihi siyasi amaçla geniş ölçüde ilgilidir. Seçim yasaları, siyasi tercihlerin somutlaşmış belgeleridir. Sistemlerden birisi hakkında "iyi" ya da "kötü" yargısına varmak uygunluk denetiminin amacı dışına çıkılmasına neden olur. Yasa koyucu, bölme işlemlerindeki belirlemesi ile tercih ve takdirini güçlü ve büyük partilerden yana koyarken nispi temsil sisteminin temelini oluşturan "adalet" ilkesi yerine çoğunluk sisteminin dayandığı "istikrar" ilkesine ağırlık vermiş olsa da, Anayasa ile güvence altına alınan ilkeleri çiğnemedikçe herhangi birini seçebileceğinden, bir aykırılık doğmamaktadır. Dava konusu düzenlemenin demokratik devlet ilkesini, demokrasiyi ve demokratik toplum düzenini zedeleyen bir yönü bulunmamakta, bölme işlemi, parti ayırımı gözetilmeden uygulamaya konulmaktadır. Sınırlama sayılacak baraj sayısını yükseltmenin demokratik toplum düzeni gerekleriyle bağdaşmayan bir ölçüde olduğu söylenemez.

2 - Anayasa'nın 10. maddesi yönünden inceleme :

Yeni düzenleme ile bölme işlemi yapılacak seçim çevrelerinde bu işlemin uygulanmayacağı seçim çevrelerine göre barajı aşmak için daha çok seçmenin oyuna gereksinme olduğu, 6 milletvekili çıkarmak seçim çevreleriyle öbürlerinin ayrı tutulduğu bir gerekçe de, bu uygulama 6 milletvekili çıkarmak seçim çevrelerinin tümü için geçerli olup. bunlar arasında bir ayırım yoktur. Aynı durumda olmayan seçim çevrelerinde ayrı uygulamanın eşitlik ilkesini zedelemesi sözkonusu olamaz. Aynı durumda olanlar arasında ayrı, değişik bir uygulama düşünülmemiştir, indirimin, istikrar ilkesini ön planda tutan bir seçim sistemi içinde haklı bir nedene dayanmadığı savı paylaşılamaz. Seçmen grupları 6 milletvekili çıkarmak seçim çevrelerine bağlı olarak ele alınırsa aralarındaki eşitlik bozulmamaktadır. Anayasa'nın seçim sistemi konusunda siyasi tercihlere geçerlik tanınması karşısında da haklılık ya da haksızlık yargısal denetimin dışında kalan bir tartışma konusudur. Maddeye yönelik savlar yerinde görülmemiştir.

Bu nedenlerle iptal isteminin reddi gerekir. D. Yasa'nın 8. maddesi :

Bu madde, XVIII inci dönem milletvekili genel seçimi adaylığı için önseçim yapılmayacağını, adayların siyasi partilerin tüzüklerindeki hükümlere ya da merkez karar organlarınınca belirlenecek usullere göre seçim kurullarının yönetim ve denetimine bağlı olmaksızın saptanacağını öngörmektedir. Sorun ağırlığı daha çok maddenin ilk tümcesinde toplanmış görünüyorsa da bir bütün durumundaki maddenin tümcelerinin birbirinden ayrılması

sözkonusu değildir. Birbirini tamamlayan tümceler yasakoyucunun isteğini yansıtmaktadır. Maddenin ortaya koyduğu sonuç, önceki maddeler gibi seçimler için genel bir değişikliğin değil yalnızca XVIII inci dönem milletvekili seçimi için, önseçimin yasaklanmasıdır. Madde, siyasi partilerin tüzüklerindeki hükümlere ya da merkez karar organlarınca belirlenecek usullere göre aday tesbiti yapılırken seçim kurullarının yönetim ve denetimini de kaldırmıştır. Maddenin yasakladığı "önseçim" 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 3270 sayılı yasa ile değişik 37. maddesinde, kontenjan adaylığı ile merkez yoklaması dışında saptanacak adaylar için öngörülen önseçimdir. Bu önseçim, bir seçim çevresindeki tüm üyelerin katılımıyla yapılabileceği gibi daha dar kapsamlı biçimde de olabilir. Ne varki, serbest, eşit, gizli oy, açık döküm esasları çerçevesinde gerçekleştirilecek ve siyasi partiler yasasının önseçimle ilgili kuralları uygulanacaktır. Açıkça anlaşılmaktadır ki yasa, Anayasa'nın seçimlerle ilgili ilkelerine uyarak siyasi partilere, istediklerinde "önseçim" yapmak hakkını tanımıştır. Oysa, dava konusu madde bu erken seçimlerde her türlü önseçimin yapılmasını yasaklamıştır. Maddenin yasa teklifindeki ilk biçimi TBMM Anayasa Komisyonu'nda değiştirilmiş, daha sonra genel kurul görüşmeleri sırasında verilen bir önerenin kabulüyle şimdiki biçimini almıştır. Bu durum, her türlü önseçimin yasaklandığının kabulünü zorunlu kılmaktadır. Yeni düzenleme ile, XVIII inci dönem milletvekili genel seçimleri için adayların saptanması, önseçim dışında, siyasi partilerin tüzüklerindeki hükümlere ya da merkez karar organlarınca belirlenecek yöntemlere göre yapılacaktır.

1 - Anayasanın Başlangıç kısmı ile 2., 5. ve 69. maddeleri yönünden inceleme:

Anayasa'nın Başlangıç kısmıyla yukarıda belirtilen maddelerinde demokrasi ortak bir ilke olarak yer almakta, özgürlükçü niteliğinin erdemi ve değeri, hukuk devletini çağdaş kılan katkısı, devlet yönünden büyük önemiyle devletin koruma özen ve yükümlülüğü açıkça vurgulanmaktadır. Özellikle 69. maddesinin üçüncü fıkrası, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları kabul edilen siyasi partilerin, parti içi çalışmalarıyla kararlarının demokrasi esaslarına aykırı olamayacağını öngörmekle, siyasi kurumlaşmada, demokrasinin ne ölçüde etken olacağını ortaya koymaktadır. Böylece, siyasi partilerin dayanağını oluşturan demokrasi, çalışma ve kararlarda uyulması zorunlu bir ilkedir. Anayasa'nın 68. maddesinin öngördüğü kuruluş biçimi, tüzük ve program gerekleriyle kendi çalışmalarını kendileri düzenleyen özgür kuruluşlar olan siyasi partilerin "parti içi çalışmaları" ile "kararları"nın aykırı olamayacağı demokrasi esasları, gerçekte siyasi partilerin varlık koşuludur. Demokrasi esaslarına aykırılıkla demokratiklik niteliği, bu nitelikten yoksunlukla Anayasa'nın öngördüğü siyasi parti kimliği bağdaşmaz. Yasakoyucu demokratik esaslara göre düzenlemede "iç çalışmalar" ve "kararlar" kavramının kapsadığı alanla sınırlıdır. Bu konularda ne siyasi partiler ne de yasakoyucu demokrasi esaslarını gözardı edemezler, zedeleyecek işlemlere girişemezler. Bu kavramların içerikleri, yasakoyucunun bu konularda yasa çıkarırken demokrasi esasları dışına çıkamayacağını, bu sınırı aşamayacağını ortaya koymaktadır. Seçimlerde siyasi partiyi temsil edecek adayların saptanması bir parti içi çalışma türüdür. Bu konuda siyasi partinin öngördüğü, istediği "önseçim" demokratik bir yöntem olup, siyasi parti bunu özgürce seçebileceğinden, bu yöntemin uygulanmasını hangi nedenle olursa olsun yasaklamak, partilerin iç düzenine antidemokratik bir müdahaledir. Anayasa ilkeleri bu duruma geçerlik tanıyamaz. Yasa, önseçim yöntemini uygulamak isteyen partinin bu yöntemi uygulamasını da engelleyemez. Aksine bir düzenlemenin demokrasi esaslarıyla bağdaştığı savunulamaz.

Siyasi partiler, seçim yoluyla iktidara gelerek programlarını gerçekleştirme, ilkelerini uygulama, görüşlerini benimsetme olanağını kazanmak isteyen kuruluşlardır. Toplumda yandaşlarını artırarak, kendi amacı doğrultusunda gelişmeler sağlamayı gözetirler. Bu nedenlerle, aday belirlemesi parti içi demokrasiyi doğrudan ilgilendirir. Adayların nitelikleri

parti yönünden büyük önem taşır. Beğeni ve oy toplayacak aday siyasi partinin çoğunluğunu etkileyecek ti 1. Partiler, seçilecek adayları aracılığıyla devletin ve yerel yönetimlerin kararlarına katkıda bulunacaklar, çalışmaları onlarla yürüteceklerdir. Partilerin öncelik aldığı günümüz demokrasisinde oylar, adayları gözetilerek partilere verilmektedir. Hem partilere oy verilmesi gerçeği, hem de adayların gözetilmesi zorunluluğu, seçmenlerin partilerce düzenlenmiş listeleri tercih etmeleri olgusu, adayların saptanmasını seçimler düzeyinde önemli kılmaktadır. Bu nedenle parti aday ve yöneticilerinin seçimine ağırlık verilmektedir. Böylesine önem taşıyan aday saptaması işini, kimi sistemler tümüyle parti içi sorun görüp özel kurallarla düzenlememekte, kimi sistemlerde genel seçimlerin bir parçası sayarak hukuk kurallarıyla düzenlemektedirler. Önseçimi parti içi işlem kabul etmekle birlikte yasayla düzenleyen ülkeler de bulunmaktadır. Adayların olabildiğince geniş partili üyeler ya da yetkili organlar ve delegelerle birlikte saptanması yalnız organlarca saptanmasından daha demokratik bir işlemdir. Ancak bu yollardan birinin yararlı ya da zararlı, iyi ya da kötü olduğunun yargısı, uygunluk denetiminin konusu dışındadır. Üzerinde duyarlıkla durulan sorun, demokratik bir yöntem olan, parti üyelerinin etkisini önemli ölçüde artıran, katılımı sağlayan önseçimin yasaklanmasıdır. Parti içi baskılara, gereksiz sıkı düzenlere gidilmemesi için ya da daha demokratik bir aday saptama yöntemi kabul edildiği için, önseçimin yapılmak istendiğinde buna olanak tanınmalı, bu demokratik uygulamaya engel olunmamalıdır.

Parti içi demokrasinin benimsendiği ülkemizde 648 sayılı önceki Siyasi Partiler Yasası ile kabul edilen önseçim kimi zaman zorunlu olmaktan çıkarılmış sonra yeniden kabul edilmişse de yasaklanmamıştır. 2820 sayılı şimdiki Siyasi Partiler Yasası'nın 37. maddesi aday saptama işini partilerin tüzüklerine bırakmakla birlikte önseçimi dışlamamış, anayasal ilkelere uygunluğu da koşul saymıştır. Yasaklama işi demokrasi esaslarıyla bağdaşmayan bir durumdur. Anayasa'nın 69. maddesine göre, siyasi partilerin iç işlerine karışmak, ancak onların demokratik kuralla-ı-a uymalarını sağlamak amacıyla mümkündür. Bu amaç dışındaki her türlü müdahalenin Anayasa'ya aykırılık oluşturduğunda duraksamaya yer yoktur. Böyle bir müdahalenin siyasi partileri, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsuru sayan Anayasa'nın 68. maddesiyle de bağdaşmadığı açıkça bellidir. Dava konusu kuralla siyasi partiler, demokratikleşmeden uzaklaşmaya zorlanmaktadır. Önseçim yasaklandığından, partiler isteseler ve önseçim tüzüklerinde yer alsa da bunu uygulayamayacaklardır. Demokratik olduğu genelde paylaşılan bir yöntemin yasa ile yasaklanması, zorunlu olmaktan çıkarılmasından ayrı bir düzenlemedir. Önseçimin yasaklanmasının anayasal ilkelere uyan bir yönü yoktur. Partilerin elinden parti içi demokrasiyi gerçekleştirici, genişletici ve güçlendirici böyle bir yöntem alınamaz, yasaklamanın bir kez uygulanacağı erken seçime özgü oluşu, seçim zamanının kısalığı böyle bir düzenleme için gerekçe oluşturamaz. Kural bir kez uygulanabilecektir ama etkisi beş yıllık bir dönemi kapsayacaktır. Ayrıca, seçim tarihini belirleyen yasakoyucu olduğuna göre, hem süreyi kısa tutup hem de bu sürenin yeterli olmadığını gerekçe gösteremez.

Ulusal iradenin gerçekleşme aracı sayılan siyasi partiler, temsilcileri aracılığıyla işlevlerini yerine getirirler. Bu nedenle adaylarını saptama işleminin önem taşıdığı yadsınamaz. Seçim hazırlıklarının en etkili bölümü olan aday saptamasında partiyi özgür kılmak gerekir. Bu yoldaki özgürlüğü kısıtlayan, sınırlayan, zedeleyen bir düzenleme Anayasa'ya ters düşer. Bir partinin demokratik olma niteliği yalnız parti organlarının üyelerin özgür iradeleriyle seçilmelerini değil, seçmenlerine sunacakları adayların, partiye oy verenlerin, parti üyelerinin eğilim ve isteklerine göre seçilmesini ve özellikle bu yolda bir saptama işini güvenceye bağlamayı da kapsar. Demokratik rejimlerde parti üyelerinin, partiye oy veren seçmenlerin adayları saptama hakkı yasayla ellerinden alınamaz. Bir partinin yapısı kadar işleyişi de demokratik esaslara uygun almalıdır. İptali istenilen maddenin özgürlükçü demokrasi esaslarına aykırılığı açıktır.

2 - Anayasa'nın 67. maddesi yönünden inceleme ;

Önseçimin yasaklanması yurttaşların oy hakkını olumsuz yönde etkileyecektir. Seçmenin, siyasi partiyle birlikte temsilcisini de seçmek konusunda sahip olduğu yetkiyi kısıtlamak, demokratik olmayan bir yöntemle saptanmış adaylara oy vermek zorunda bırakmak, daha demokratik saptama yöntemi için seçenek tanımamak oy hakkını zedeler. Milletvekillerini seçmenin ilk koşulu adayları saptamak olduğuna göre önseçimin yasaklanmasıyla oy hakkının zedelenmesi kaçınılmazdır. Bu durumun ise Anayasa'nın 67. maddesindeki seçme ve seçilme hakkına açık bir aykırılık oluşturduğu ortadadır.

3 - Anayasa'nın 84/2. maddesi yönünden inceleme:

Dava konusu kuralın Anayasa'nın 84. maddesinin ikinci fıkrasıyla bir ilgisi görülmemiştir.

Açıklanan nedenler karşısında 3403 sayılı yasanın 8. maddesinin iptali gerekir.

Orhan Onar, Mahmut C. Cuhruk, Selahattin Metin, Servet Tüzün ve Mustafa Şahin bu görüşe katılmamışlardır.

F. Yasanın 9. maddesi :

Bu madde, XVIII inci dönem milletvekili seçimine özgü oy kullanma yöntemi getirmiştir. Düzenlemenin, öncekinden farkı, birleşik oy pusulasında siyasi partilerin kesinleşen aday listelerinde yer alan adayların ad ve soyadları ile getirildikleri sıra nolarının gösterilmemesi ve buna bağlı olarak seçmenlerin tercih haklarının kaldırılmasıdır. Seçmen tercih ettiği siyasi partiye ilişkin yere mühürü, basarak oyunu kullanacaktır.

2839 sayılı yasanın bu seçimlerde uygulanmayacak 26/b maddesi ve aynı yasanın 3270 sayılı yasa ile değişik 28. maddesinin tanıdığı tercih hakkını, dava konusu hüküm, bu seçim için kaldırırken aday adlarının bir liste ile sandık yerinde asılması esasını getirmiştir.

Anayasa'nın 2., 5., 13. ve 67. maddeleri yönünden inceleme: Demokrasinin temelini siyasal haklar, seçim ve kamusal yetkilerin anayasal dayanağı oluşturmaktadır. Seçme ve seçilme hakkını yakından ilgilendirmesi nedeniyle siyasal bir içeriğe sahip bulunan dava konusu kural bu görünümüyle demokratik devlet ilkesini doğrudan değil dolaylı olarak etkilemektedir.

Anayasa'nın 67. maddesi vatandaşların seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarını güvenceye almıştır. Seçme ve seçilme hakkı doğal olarak seçmen - temsilci ilişkisini öne çıkarmaktadır. Temsili rejimlerde bu ilişki siyasi partilerin ortaya çıkmasından sonra değişmiştir. Seçmen yönünden seçim, siyasi partilerin ortaya çıkmasıyla hem temsilcinin ve hem de partinin seçilmesini sağlayacak bir işlem niteliği kazanmıştır. Dava konusu 9. maddeye göre, adayların adlarının bulunmamasına karşın, seçime katılan siyasi partilerin ad ve özel işaretleri bulunmaktadır. Ayrıca, yukarıda değinilen liste, sandık yerinde seçmenlerin görebileceği bir yere asılmaktadır. Bu düzenleme, seçmenin oy verme hususunda sahip olduğu yetkiyi kullanmasına engel değildir. Birleşik oy pusulalarında adayların adlarının yazılı bulunmaması da partiye verilecek oyu etkilememektedir. Günümüzün iletişim olanaklarıyla, basın - yayın araç - gereçleri, Yüksek Seçim Kurulu'nun, 2839 sayılı yasanın 20. ve 24. maddeleri gereğince adayları, Resmi Gazete'de ilânı, radyo ve televizyon ile duyurması, listenin

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

sandık yerine asılması seçmeni bilgilendirmek ve bilinçlendirmek için yeterlidir. Seçmen önceden adayları öğrenip incelemek olanağına sahiptir. Önceden saptanmış adaya göre partiye oy vermek, adayları dikkate almamak, doğrudan partiyi seçmek değildir. Anayasa'nın "Milletin temsili" başlığını taşıyan 80. maddesinde TBMM üyelerinin seçildikleri bölgeyi ya da kendilerini seçenleri değil, bütün milleti temsil edecekleri öngörülmüştür. Oy pusulalarının geçici düzeninin milletvekillerini değil, siyasi partileri temsilci durumuna getirdiği söylenemez. Adaylar, ilân edilmiş ve duyurulmuş, listeyle belirtilmiş olacaklardır. Adayları dışlayan bir düzenleme söz konusu değildir. Adayların öğrenilmemesi, bilinmemesi ve tanınmaması olanaksızdır. Getirilen bu hükümde özgür ve demokratik düzenin temeli sayılan ve her türlü etkiden uzak olarak kullanılan oylarla anlam ve değer taşıyan seçim hakkını geçersiz kılacak bir nitelik görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle 9. maddenin Anayasa'ya aykırılık oluşturduğu kabul edilmemiştir.

Maddeye yönelik iptal isteminin reddi gerekir. Bu görüşe Yekta Güngör Özden, Muammer Turan, Adnan Kükner ve Vural Savaş katılmamışlardır.

G - Yasanın 18. Maddesi :

Bu madde XVIII inci dönem milletvekili genel seçiminin gününü belirlemektedir. Düzenlemenin nedenine ilişkin bir açıklığa yasa gerekçesinde yer verilmemiştir.

1 - Anayasa'nın 2., 5., 10. ve 67. maddeleri yönünden inceleme :

XVIII inci dönem milletvekili genel seçiminin 1 Kasım 1987'de yapılacağını belirleyen 18. maddenin Anayasa'nın yukarıda gösterilen maddelerinde yer alan demokratik devlet ve eşitlik ilkeleri ve seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkıyla bir ilgisi yoktur. Seçim, yasal koşulları yerine getirilmiş, yapılabirliği sağlanmışsa saptanan günde olur. Bu belirlemenin Anayasa'nın sözü edilen maddeleriyle bağlantısını kurmak olanaksızdır.

2 - Anayasa'nın 77. maddesi yönünden inceleme :

Hukuk sistemimize göre, kanunkoyucu, Anayasa'ya uygun olmak şartı ile kanunla, her alanda her çeşit düzenlemeyi yapabilir. Yasamanın düzenleme alanı sınırsızdır.

Yasama organı, Anayasa'nın kararla düzenleneceğini öngördüğü konularda dahi kanunla düzenlemeler yapabilir. Buna Anayasa açısından bir engel yoktur. Karar konusunun kanunla düzenlenmesi Anayasa'ya aykırılık veya yasamanın o konuda yetkisizliği sonucunu doğurmaz. Zira, kanunun sebep unsuru, bazı istisnalar dışında tamamen yasama organının takdirine bırakılmıştır.

Seçim tarihinin 1 Kasım 1987 olarak tespitine ilişkin iddiaya gelince; bu konu TBMM'nin siyasal tercihinin ilişkin bulunduğundan bu iddia da yerinde görülmemiştir.

İptal isteminin bu nedenlerle reddi gerekir.

Bu görüşe Yekta Güngör Özden, Muammer Turan, Mehmet Çınarlı, Adnan Kükner ve Vural Savaş katılmamışlardır.

V. Sonuç:

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

10/9/1987 günlü, 3403 sayılı "Seçimlerle ilgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin XVIII inci Dönem Milletvekili Genel Seçimi Hakkında Kanun"un;

1 - 26/4/1961 gürdü, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 49. maddesinin ikinci fıkrasını değiştiren 1. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin reddine, Yekta Güngör ÖZDEN, Muammer TURAN, Adnan KÜKNER ve Vural SAVAŞ'ın karşıoyları ve oyçokluğuyla,

2 - 10/6/1983 günlü, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 8. maddesinin ikinci fıkrasını değiştiren 4. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin reddine, Yekta Güngör, ÖZDEN, Muammer TURAN, Mehmet ÇINARLI, Adnan KÜKNER ve Vural SAVAŞ'ın karşıoyları ve oyçokluğuyla,

3 - 5. maddesiyle, 10/6/1983 günlü, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 34maddesinin ikinci fıkrasına eklenen cümlelerin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin reddine oybirliğiyle,

4 - 8. maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline, Orhan ONAR, Mahmut C. CUHRUK, Selahattin METİN, Servet TÜZÜN ve Mustafa ŞAHİN'in karşıoyları ve oyçokluğuyla,

5 - 9. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin reddine, Yekta Güngör ÖZDEN, Muammer TURAN, Adnan KÜKNER ve Vural SAVAŞ'ın Karşıoyları ve oyçokluğuyla,

6 - 18. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin reddine, Yekta Güngör ÖZDEN, Muammer TURAN, Mehmet ÇINARLI, Adnan KÜKNER ve Vural SAVAŞ'ın Karşıoyları ve oyçokluğuyla,

9/10/1987 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Orhan ONAR	Mahmut C. CUHRUK	Necdet DARICIOĞLU
Üye	Üye	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Muammer TURAN	Mehmet ÇINARLI
Üye	Üye	Üye
	Servet TÜZÜN	Mustafa ŞAHİN

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

Selahattin METİN

Üye

Adnan KÜKNER

Üye

Vural SAVAŞ

KARŞIOY YAZISI

Esas sayısı : 1987/23

Karar sayısı : 1987/27

Karar günü : 9/10/1987

TBMM Üyeliği için, siyasi partilerin aday teshillerinin önseçimle yapılacağı kuralı ilk defa 13/7/1965 günlü ve 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 29. maddesi ile getirilmiştir. Bu maddede aynen şöyle denilmektedir: "Siyasi Partilerin TBMM üyeliği için yapılacak seçimlerde gösterecekleri adaylar, her seçim çevresinde parti seçmen kütüğüne kayıtlı bulunan bütün parti üyelerinin katılabilecekleri bir önseçimle tesbit olunur. .."

Bu hüküm 26/6/1973 günlü ve 1783 sayılı Kanununun 1. maddesi ile "Siyasi partilerin TBMM üyeliği seçimlerinde gösterecekleri adaylar, her seçim çevresi için, siyasi partilerin kendi tüzük ve yönetmeliklerinde belli edilen esaslara göre tesbit edilir" biçimine dönüştürülerek önseçim müessesesine yer verilmemiştir.

22/4/1983 günlü ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 37. maddesi hükmü ile tekrar konulan önseçim uygulaması, bu kere de 28/3/1986 günlü ve 3270 sayılı Kanun'un "Siyasi partiler, milletvekilliği genel veya ara seçimlerinde, adaylık için müracaat eden ve adaylığı uygun bulunanlar arasından adayların tespitini; serbest, eşit, gizli oy, açık tasnif esasları çerçevesinde, tüzüklerinde belirleyecekleri usul ve esaslardan herhangi biri veya birkaçı ile yapabilirler...

Partilerin tüzüklerinde herhangi bir seçim çevresinde bütün üyelerin iştiraki ile yapacakları önseçimde bu Kanunun önseçimlerle ilgili hükümleri uygulanır..." diyen 9. maddesi hükmüyle zorunlu olmaktan çıkarılarak partilerin takdir ve inisiyatifine bırakılmıştır.

Anamuhalefet partisi önseçimi zorunlu olmaktan çıkararak ve seçimlik bir kural haline getiren bu hükmü, Anayasa'nın 67. ve 69. maddelerine aykırı bularak "... partilerin

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

demokrasinin vazgeçilmez unsurları kabul edildiği günümüz demokrasilerinde, adayların kim olacağı ve parti listesindeki sıralarını belirleme konusunda söz sahibi olmaları doğaldır. Ancak, bu konuda seçmen iradesini bütünü ile dışlayan formüller bu gün demokrasi adına red edilmektedir. Çünkü ulusal iradenin oluşmasında seçmenler kadar aday saptanmasının da büyük önemi vardır. Parti adaylarının seçmenlere oranla çok küçük bir partili kitle tarafından saptanması ve bu seçimlerin de bu kimselerin belirlediği adayları onaylamak durumunda bırakılması, demokrasinin temeli olan çoğunluğun üstünlüğü ilkesine aykırı bulunmaktadır.

Getirilen sistemde önseçim zorunlu olmaktan çıkarılmakta, uygulanması partilerin isteğine bırakılmaktadır. Gerçi partilerin saptadığı sistemde de -serbest, eşit, gizli oy, açık tasnif- esasına uyulacağı belirtilmiştir. Ancak bu ifade biçimsel güvence olmaktan öteye gidemez..." gerekçesi ile iptalini dava etmiştir.

Bu dava dolayısıyla mahkememizce tesis edilen 22/5/1987 gün ve E : 1986/17, K : 1987/11 sayılı kararda iddia şöyle karşılanmıştır : "... Bu madde, siyasi partiler yasasının 37. maddesini değiştirerek, aday saptama işleminin partilerin tüzüklerinde belirlenebilecek yöntemlerle yapılabileceğini, parti tüzüğünün önseçimi öngörmesi durumunda siyasi partiler yasasının önseçimlerle ilgili kurallarının uygulanacağını emretmektedir. -Deneme'den önseçim'e- dönüşen aday saptama yöntemi, 1783 sayılı yasayla zorunlu olmaktan çıkarılarak parti tüzük ve yönetimlerine bırakılmışken 2820 sayılı Yasayla getirilen önseçim sistemi bu yasayla ikinci kez kaldırılmakta ve partilerin isteğine bırakılmaktadır...

Değişik ülkelerde ayrı yöntemlerle yapılan aday saptanmasının, ülkemizde parti tüzüklerine bırakılması konuyu iç sorun olmaktan çıkarmamış, tersine partileri bu konuda daha serbest kılmıştır. Bunun, demokratik ilkelerin işleyişini engelleyici bir yanı, anayasayla uyuşmayan bir yönü yoktur..."

Bu kararımızla kabul edilen ilkeye göre, milletvekilliği adaylarının tespitinde siyasi partiler; Anayasanın öngördüğü serbest, eşit, gizli oy açık tasnif kurallarına uymak şartıyla tüzüklerinde önseçime yer vermeden de belirleyecekleri başkaca usul ve esaslardan herhangi birini veya birkaçını uygulayabileceklerdir. Çünkü, Anayasa aday tesbiti konusunda belli 'bir sistemi şart koşmamış, 67. maddesinde güvenceye aldığı kurallara aykırı düşmemek kaydı ile sistemin türünü TBMM'nin takdirine bırakmıştır.

Önseçimle belirlenecek aday tespitinin demokratik olacağı önseçim dışında belirlenecek aday tespitlerinin ise antidemokratik sayılacağı gibi bir mülahaza varit olamaz; çünkü önseçim sistemi demokratik rejimlerde aday belirleme konusunda uygulanacak tek yöntem değildir. Parti içi demokrasiyle ilgili dava konusu, bu hükmün sistemin tümünü zedelemeyeceği ve parti içi demokrasiyi de engellemeyeceği ortadadır. Kaldı ki, partilerin yetkili organlarına tanınan milletvekili adaylığını uygun bulup bulmama ve veto yetkisinin varlığı karşısında önseçime katılması gereken partiye kayıtlı seçmen iradesinin dışlandığı iddiasının o kadar fazla bir önem taşımadığı da meydandadır.

Günümüzde parti adaylarının tespitinde çeşitli yöntemlerin uygulandığı, ABD dışında bütün demokratik siyasal sistemlerde aday göstermenin esas itibariyle partilerin bir iç işi olarak kabul edildiği ve bazı sınırlı düzenlemeler ötesinde partilere bu konuda diledikleri sistemi seçme serbestliği tanındığı da bir gerçektir.

3403 sayılı Kanunun, "XVIII inci dönem milletvekili genel seçimi adaylığı için önseçim yapılmaz" diyen 8. maddesi hükmü partilerin tüzüklerindeki hükümlere veya merkez karar

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

organlarının parti yerel örgütleriyle anlaşarak belirleyecekleri objektif kıstas ve demokratik usullere uygun biçimde aday tespitine mani değildir. Sözkonusu madde bütünü ile ele alındığında bu sonuca ulaşmak daha da kolaylaşacaktır. Görüldüğü üzere, burada yasaklanan, sadece zaman alıcı seçim kurullarının yönetim ve denetimine tâbi bir önseçim yapılmasıdır. Seçimlerin eşitlik ve serbestlik içinde cereyanını, muhalefetin iktidar olabilme gücünü ve şansını azaltacak nitelikte bir hüküm de değildir.

Açıklanan sebeplerle, sözkonusu maddenin Anayasaya aykırı olmadığı inancıyla aksi yönde kararı oluşturan çoğunluk görüşüne karşıyız.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Orhan ONAR	Mahmut C. CUHRUK	Selahattin METİN
Üye		Üye
Servet TÜZÜN		Mustafa ŞAHİN

KARŞIOY YAZISI

Esas sayısı : 1987/23

Karar sayısı : 1987/27

10/9/1987 gün ve 3403 sayılı Kanunun dava konusu 1., 4., 5., 8., 9. ve 18. maddelerinin Anayasa'ya uygun olup olmadığını sağlıklı bir biçimde belirleyebilmek için herşeyden önce son birbuçuk yıl içinde seçim ile ilgili mevzuatta yapılan değişimleri dikkate almak gerekir.

1 - Böyle bir incelemeye girişildiğinde ilk dikkati çeken husus seçim ile ilgili mevzuatta peşpeşe düzenlemeler yapılmış olduğudur. Gerçekten 1986 yılı Mart ayından dava konusu 10/9/1987 günlü, 3403 sayılı yasaya gelinceye kadar beş ayrı kanun çıkarılmış ve bu kanunlarla 26/4/1961 gün ve 298 sayılı "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun"da, 22/4/1983 gün ve 2820 sayılı "Siyasi Partiler Kanunu"nda ve 10/6/1983 gün ve 2839 sayılı "Milletvekili Seçimi Kanunu" nda değişiklikler yapılmıştır. Bu süre içinde çıkan kanunlarla, yukarıda isimlerini saydığımız kanunlarda yapılan değişiklikler şunlardır:

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

A - 28/3/1986 günlü, 3270 sayılı kanun: Bu kanun ile 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 1. maddesinin, 52. maddesinin ikinci ve yedinci fıkraları, 86. maddenin ikinci fıkrası ve 94. maddesi değiştirilmiş ve Ek Madde 5 eklenmiştir.

Yine bu kanunla 2820 sayılı kanunun 7. maddesi; 10. maddesinin (b) bendi; 14. maddesinin altıncı ve yedinci fıkraları; 15. maddesinin ikinci fıkrası; 19. maddesinin üçüncü ve altıncı fıkraları; 20. maddesinin ikinci, üçüncü, yedinci ve onuncu fıkraları; 21. maddesinin beşinci ve altıncı fıkraları; 36., 37. ve 38. maddeleri; 40. maddesinin birinci fıkrası; 41. maddesinin (a) bendinin ikinci fıkrası; 42. maddesinin altıncı fıkrası; 46. maddesinin üçüncü fıkrası; 57. maddesi; 66. maddesinin ikinci fıkrası; 101. maddesinin (d) bendinin birinci fıkrasının ilk paragrafı; 103. maddesi ve 115. maddesi değiştirilmiş ve Geçici Madde 13 eklenmiştir.

Aynı kanun ile 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 4. maddesinin altıncı fıkrası; 12. maddesinin ikinci fıkrası; 13. maddesinin birinci fıkrası; 14. maddesinin birinci fıkrası; 26. maddesinin (b) bendi; 28. maddesi; 34. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları; 35. maddesinin (a) bendi ve 63. maddesi değiştirilmiştir.

B - 19/2/1987 günlü, 3330 sayılı kanun: Bu kanun ile 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 11. ve 12. maddeleri; 52. maddesinin ikinci fıkrasının (d) bendi ile son fıkrası; 64. maddesi; 65. maddenin birinci fıkrası ve 66. maddesi değiştirilmiş, Ek Madde 6, Geçici 18. ve 19. maddeler eklenmiştir.

C - 9/4/1987 günlü, 3349 sayılı kanun : Bu kanunla 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun Geçici 11. maddesine fıkralar eklenmiştir.

D - 23/5/1987 günlü, 3377 sayılı kanun: Bu kanun ile 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 6. maddesi; 34. maddesinin üçüncü fıkrası; 52. maddesinin ikinci fıkrası ile son fıkrası; 94. maddesinin II no. lu fıkrasının (a), (b) ve (c) bendleri değiştirilmiş ve 183. maddesine bir fıkra eklenmiştir.

Yine bu kanun ile 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 19. maddesinin üçüncü fıkrası; 20. maddesinin yedinci fıkrası ve 38. maddesinin birinci fıkrası değiştirilmiştir.

Aynı kanun ile 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 3. maddesi; 4. maddesinin üçüncü, beşinci ve altıncı fıkraları; 8. maddesinin ikinci fıkrası; 33. maddesi; 34. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları değiştirilmiş ve Geçici 12. maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

E - 10/9/1987 günlü, 3403 sayılı kanun: Bazı maddelerinin Anayasa'ya aykırı olduğu öne sürülen dava konusu kanun da 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 49. maddesinin ikinci fıkrasını; 182. maddesini değiştirmiş ve 52. maddesinin son fıkrasını yürürlükten kaldırmıştır.

Aynı kanun 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 8. maddesinin ikinci fıkrasını değiştirmiş ve 34. maddesinin ikinci fıkrasına bir cümle eklemiştir.

2 - Siyasi iktidarın her konuda olduğu gibi seçim düzeni konusunda da gerekli gördüğü yasal düzenlemeleri yapmaya hakkı vardır. Ancak; yukarıdaki kanunların tarihleri dikkatle incelenirse son dört kanunun altı ay gibi kısa bir süre içinde yapıldığı görülür. Üstelik bu

kanunlardan hiçbirisi uygulanmamış ve dolayısıyla uygulamada bazı aksamalara neden olup olmayacağı veya ülke şartlarına uyup uymayacağı gibi konular da denenmemiştir.

3 - Bu durumda, seçim ile ilgili mevzuatın bu kadar sık değiştirilmesinin nedenlerini araştırmak, yaratacağı olumlu ve olumsuz sonuçları değerlendirmek gerekir.

"Siyasi iktidar" deyimi önce "Meclis iradesi"ni, "Meclis iradesi"de çoğu defa "Meclis'te çoğunluğa sahip siyasi parti iradesi"ni ifade eder. Özellikle, Meclis'te sahip olduğu çoğunluğa dayanarak istediği her kanunu çıkarabileceğine inanan ve bu inançla, Meclis'te mevcut diğer siyasi partilerle bir uzlaşma yoluna girmeyi gereksiz ve yararsız sayan iktidar partilerinin mevcut olması halinde, "Siyasi iktidar", "Meclis iradesi" ve "Çoğunluk partisi iradesi" kavranılan arasında mevcut olması gereken farklar ortadan kalkar. Böyle bir durumda, seçim mevzuatında; kamuoyuna açıklanabilir gerekçelere dayanmadan ve peşpeşe yapılan değişikliklerle sadece çoğunluk partisinin gelecek seçimlerde rakip partilere oranla milletvekilliği kazanma şansını arttırmanın amaçlandığı anlaşılır.

4 - Bu durum, Anayasamızda "demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları" olarak nitelenen siyasi partiler arasındaki "ilişkileri belirleyen kuralların, tek taraflı olarak bozulması" demektir. Bilindiği gibi demokrasi, çok taraflı - çok amaçlı bir ilişkiler bütünüdür. Bu ilişkilerin, düzenli ve toplum yararına uygun biçimde sürdürülebilmesi için bu kuralların; önceden belirlenmiş, sürekli, genel ve eşit kurallar olması zorunludur. Seçimlerle ilgili yasal düzenleme; bu kuralların en önemlilerini kapsar. Dolayısıyla seçim ile ilgili yasal kuralların da önceden belirlenmiş, sürekli, genel ve eşit kurallar olması gerekir. Bu kuralların çoğunluk partisince, tek yönlü olarak, sık sık değiştirilmesi; milli iradenin oluşmasını engelleyip, demokratik düzenin yok olmasına; partiler arası ilişkilerin yozlaşmasına ve anarşik bir ortamın doğmasına neden olur.

5 - Dava konusu yasa maddelerini değerlendirmede yardımcı olacak bir başka husus, yukarıda açıklanan yasa değişikliklerinin seçim sistemimizi ne yönde etkileyip değiştirdiğidir. Söz konusu yasalarla, dava konusu yasa dahil, getirilen yeni hükümler, seçim sistemimizde "geriye dönüş"e neden olacak niteliktedir. Yeni hükümlerin içeriği incelendiği zaman;

A - Nispi temsil sisteminden çoğunluk sistemine doğru bir geçiş olduğu;

B - Tercihli oy sisteminden bloke liste sistemine dönüldüğü;

C - Seçim sonuçlarını etkilemeyen oy yüzdesinin yüksek oranlara ulaştığı;

D - Seçme ve seçilme hakkına gittikçe daha çok sınırlamalar getirme eğiliminin arttığı görülmektedir.

Bilindiği gibi Türkiye 1945 yılında çok partili demokratik sisteme geçmiş; günümüze gelinceye kadar bir kaç askeri müdahale yapılmış, bazı politikacı ve devlet adamlarının yargılandığı, hapsedildiği hatta idam edildiği dönemler yaşanmış; iki anayasa değiştirilmiş ve sayısız yasal düzenlemelerle, siyasi partiler ve seçim sistemi memleket gerçeklerine ve vatandaşların isteklerine uygun biçimde kurulmaya çaba gösterilmiştir. Bütün bu olaylar içinde değişmeyen tek şey, Türk milletinin çağdaş demokrasi düzeyine ulaşma azim ve iradesi olmuştur.

1982 Anayasası'nın seçim sistemi ile ilgili açık bir düzenleme getirmemiş olması; seçim sisteminin düzenlenmesinde Anayasa'nın aşağıda incelenecek temel ilkelerinin ve yukarıda ana hatları ile özetlediğimiz tarihi gelişmenin, çağdaş demokrasi sistemine ulaşma azim ve iradesinin ihmâl edilebileceği ve adı "seçim" olan fakat aslında demokratik hukuk devletinin temel ilkeleri ile ilgisi zayıflamış veya büsbütün kaybolmuş bazı seçim sistemlerine dönüştürülebileceğine imkân verdiği anlamına gelemez. Her anayasa, kendinden önceki dönemin yasalarına ve kurumlarına dönmeyi engeller niteliktedir. Anayasalar geriye dönüşü değil, ileriye yönelişi simgeler.

6 - Bütün bu açıklamaların ışığında 10/9/1987 günlü ve 3403 sayılı yasanın dava konusu maddelerinin (5. madde dışında) her biri aşağıda ayrıca ele alınacak olmakla beraber; Anayasa'nın çeşitli maddelerine aykırı olduğu açıktır. Bu maddeleri, konumuzla ilgili kısımlarının altını çizerek şöyle sıralayabiliriz:

A. Başlangıç: Anayasa'nın Başlangıç'ının ikinci fıkrasının 3. bendinde; "Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmağa yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı" belirtilmiş olduğu gibi 6. bendinde de: "Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;" vurgulanmıştır.

B. 2. Madde: Türkiye Cumhuriyeti'nin niteliklerini belirleyen 2. maddede "Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, Başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir." denilmektedir.

C. 5. Madde: Devletin temel amaç ve görevlerini belirleyen bu maddede, "Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak" görevi yanında "kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmak" görevi de devlete verilmiştir.

D. 10. Madde: Kanun Önünde Eşitlik ilkesini düzenleyen bu maddenin ikinci fıkrası, "Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz." demektir.

E. 13. Madde: Temel hak ve hürriyetlerin hangi hallerde sınırlanacağını belirleyen bu maddenin ikinci fıkrası "Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz." hükmünü getirmiştir.

F. 67. Madde: Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarını düzenleyen bu maddenin birinci fıkrası aynen şöyledir: "Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir."

Dava konusu maddeler ile ilgili bu genel değerlendirmeden sonra, şimdi çoğunluk oyuna katılmadığımız maddeleri sırasıyla inceleyebiliriz.

1. Madde: 298 sayılı kanunun 49. maddesinin ikinci fıkrasını değiştiren bu madde ile propaganda süresi 10 güne indirilmiştir. "Seçim zamanı" ile "propaganda süresi"nin birbirinden ayrılması 25/8/1961 günlü, 356 sayılı kanunla 298 sayılı kanunun 49. maddesine bir fıkra eklenmesiyle mümkün olmuş olup 1961 yılından beri propaganda süresi, 21 gün olarak uygulanmış ve gelmiştir.

İktidar partisi için propaganda süresinin fazla bir önemi yoktur. Çünkü; iktidar partisi hükümet özdeşliği, iktidar partisinin, normal hükümet faaliyetlerinin kamuoyuna tanıtılması ve açıklanması esnasında kendiliğinden propaganda yapmasına imkân vermektedir. Diğer partiler ise böyle bir imkândan yoksundur. Gerçi siyasi partilerin, normal görevinin hükümet faaliyetlerini eleştirmek olduğu ve bu yoldan da hergün basın, radyo ve televizyonda propaganda yaptıkları öne sürülebilir de böyle bir düşünce doğru değildir. Bunun temel nedeni radyo ve televizyonda muhalefet partilerine ancak "haber niteliğinde"ki faaliyetleri için yayın imkânı tanınmış olmasına (2954 sayılı TRT Kanunu M. 20) karşın iktidar partisinin, "Hükümet bildiri ve konuşmalarının yayınlanması" (M. 18) ve "hükümet uygulamalarının tanıtılması" (M. 19) usulleriyle, günümüzün bu en etkin kitle haberleşme araçlarından yoğun şekilde yararlanma imkânı vardır, iktidar partisi ile diğer partiler arasındaki bu eşitsizliğin 23/5/1987 günlü, 3377 sayılı kanunla 298 sayılı kanunun değişik 52. maddesinin değiştirilerek muhalefet partilerine radyo ve televizyonda tanınan konuşma sürelerinin kısaltılmasıyla ve 10/9/1987 günlü, 3403 sayılı dava konusu kanunla 298 sayılı kanunun 52. maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılarak oy verme gününden önceki son onbeş gün içinde TRT haber bültenlerinin seçim çalışmalarıyla ilgili bölümünde siyasal partilerce verilecek metinlerin yayımlanması imkânı kaldırılmak suretiyle daha da arttırılmıştır.

Öte yandan propaganda süresinin kısaltılmasındaki bir amaç ta iktidar partisinin tâbi olduğu seçim yasaklarının süresini azaltmak olabilir. Bilindiği gibi 298 sayılı yasa, Devlet, katma bütçeli idareler, il özel idareleri belediyelerle bunlara bağlı daire ve müesseseler, İktisadi Devlet Teşekkülleri ve bunların kurdukları müesseseler ve ortakları ile diğer kamu tüzelkişilerinin kaynaklarından yapılan iş ve hizmetler dolayısıyla, açılış ve temel atma dahil törenler tertipleme, nutuklar söylemek, demeçler vermek ve bunlar hakkında hertürlü vasıtayla yayınlarda bulunmak, Başbakan ve Bakanlarla milletvekillerinin propaganda ile ilgili gezileri makam otomobilleri ve resmi hizmete tahsis edilen vasıtalarla yapmak, bu gezilerde karşılama ve uğurlama törenleriyle, ziyafetler vermek, memurların Başbakan ve milletvekilleriyle birlikte gezmek faaliyetlerini yasaklamaktadır (M. 64, 65, 66). Propaganda süresinin kısaltılması, iktidar partisine bu yasaklara uymayı 21 gün yerine sadece 10 güne indirmiş olmaktadır. Böyle bir durumun, iktidar partisi ile diğer partiler arasında, propaganda yapmak ve kamuoyunu etkilemek yönünden mevcut olan eşitsizliği daha da arttıracığında kuşku yoktur.

Açıklanan bu nedenlerle sözkonusu madde; iktidar partisiyle diğer partiler arasında eşitliği ihlâl ettiği için Anayasa'nın 10., diğer partilerin iktidarı eleştirme ve seçmeni aydınlatma yönünden yeteri kadar faaliyet göstermesini engelleyip seçme ve seçilme hakkını sınırladığından 67. maddesine, ayrıca yukarıda genel değerlendirme bölümünde ele alınan "demokratik hukuk devleti" ilkesini belirleyen 2. ve devlete "demokrasiyi korumak ve kişinin temel hak ve hürriyetlerini sınırlayan siyasal engelleri kaldırmak" görevini veren 5. maddesine aykırıdır.

Bu nedenle çoğunluk görüşüne karşıyız.

4. Madde: 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 8. maddesinin ikinci fıkrasını değiştiren bu madde, seçimlerin yenilenmesi kararı TBMM tarafından verildiği takdirde,

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

TBMM'ne "seçimin yapılacağı tarihi de belirleme" yetkisi vermekte, ancak yenileme kararının Cumhurbaşkanlığı tarafından verilmesi halinde oy verme gününün "bu karar verildiği günden sonra gelen doksanıncı günü takip eden ilk Pazar günü" olacağını belirtmektedir.

Seçimin yenilenmesi ile ilgili kararın kimler tarafından alınacağı ve bu karar alındıktan sonra oy verme gününün hangi gün olacağı ile ilgili ilk düzenleme 25/5/1961 günlü, 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ile yapılmış, erken seçim kararının hem Meclis ve hem de Cumhurbaşkanlığı tarafından verildiği gün ile oy verme günü arasında en az 60 günlük süre bulunması şartı aranmıştır. Bu düzenleme; 10/6/1983 günlü, 2839 sayılı yasa ile değiştirilerek erken seçim kararının verildiği gün ile oy verme günü arasında, kararın Meclis veya Cumhurbaşkanlığı tarafından verilir verilmeyeceğine bakılmaksızın, 90 günlük süre şart koşulmuş, seçimin "90. günü takip eden ilk Pazar günü" yapılacağı öngörülmüştür. Bu düzenleme 23/5/1987 günlü, 3377 sayılı yasa ile tekrar değiştirilmiştir. Bu yeni düzenlemeye göre "yenileme karar TBMM tarafından verilmişse Meclis, üç aydan az olmamak kaydıyla seçimin yapılacağı tarihi de belirler. Yenileme kararının Cumhurbaşkanlığı tarafından verilmesi halinde ise, bu kararın verildiği günden sonra gelen doksanıncı günü takip eden ilk Pazar günü oy verilir." Görülüyor ki bu yeni düzenlemede, yenileme kararının TBMM veya Cumhurbaşkanlığı tarafından verilmiş olması halinde, oy verilecek günün belirlenmesinde bir farklılık ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, yenileme kararını Meclis verirse, oy verme günü; bu kararın verilmesinden sonra geçecek üç aydan sonra herhangi bir tarihte olabileceği halde; yenileme kararının Cumhurbaşkanlığı tarafından verilmesi halinde oy verme günü, kararın verildiği günden 90 gün sonraki ilk Pazardır.

3377 sayılı yasa ile getirilen bu düzenleme, uygulanma imkânı olmadan, 10/9/1987 günlü, dava konusu 3403 sayılı yasa ile tekrar değiştirilmiştir. Bu yeni düzenlemenin en önemli yanı, yukarıda da belirtildiği üzere, yenileme kararının TBMM tarafından verilmesi halinde, oy verme gününün de hiçbir sınırlamaya tabi olmadan Meclis tarafından belirlenmesine imkân vermesidir. Yenileme kararı Cumhurbaşkanlığı tarafından verildiğinde ise oy verme gününün "90 gün sonraki ilk Pazar" olması gerekirken, sözkonusu karar Meclis verirse, oy verme günü de Meclis tarafından ne zaman uygun görülürse o gün olarak belirlenecektir.

Herşeyden önce böyle bir düzenlemenin, seçimi yenileme kararı veren Meclis ile Cumhurbaşkanlığı arasında, hiçbir haklı gerekçeye dayanmayan, anlaşılması güç bir eşitsizlik yarattığı açıktır.

Öte yandan yukarıda açıkladığımız gibi seçimler, demokratik siyasi yaşamın temel mekanizmasıdır. Seçim tarihi partilerarası ilişkiler yönünden olduğu kadar, millet iradesinin sağlıklı biçimde belirlenmesi yönünden de büyük önem taşır. Seçim tarihinin Meclis tarafından dahi olsa, herhangi bir süre şartı olmaksızın belirlenmesi, toplumda büyük karmaşaya yolaçar. Kaldı ki, Meclis tarafından alınacak bu karar, sadece Meclis'te çoğunluğa sahip iktidar partisinin istek ve iradesini yansıtıyorsa, siyasi faaliyeti düzenleyen bütün yasal kuralların ihlâl edileceği ve muhalefet partilerinin "demokratik hukuk devleti" ilkeleriyle bağdaşmayan bir muameleye maruz kalacakları açıktır. Demokratik hukuk devletinde, sadece seçimin yenilenmesi kararının alınmasıyla yetinilir. Çünkü bu karar alındıktan sonra; önceden belirlenmiş "genellik ve eşitlik" ilkelerine uygun "seçim takvimi" kendiliğinden yürürlüğe girer. Nitekim 10/6/1946, 11/9/1957 ve 5/4/1977 Genel Seçimlerine ilişkin Meclis kararlarında sadece seçime gidilmesi kararı alınmış, oy verme gününün ayrıca belirtilmesine gerek görülmemiştir. Çünkü siyasi partiler ve vatandaşlar seçim takvimi içinde belirlenmiş faaliyetleri adım adım gerçekleştirirler. Yürürlükteki mevzuata göre belirlenmiş çeşitli "seçim öncesi yapılacak işler" vardır. Meselâ 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'na göre (M. 37) aday

tesbitinin yapılacağı günün Yüksek Seçim Kurulu tarafından genel seçimlerden en az yetmişbeş gün önceki bir tarih olarak belirlenip ilânı gerekir. Öte yandan 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un "Üçüncü Bölüm"ü (M. 28-69) "Seçim öncesi işler"e ayrılmıştır. Seçmen kütükleri genel yazım ve denetleme, muhtarlık krokisi, askı zamanı ve süresi, seçim propagandası gibi seçim düzenine ilişkin temel faaliyetler, yenileme kararının verildiği gün ile oy verme günü arasında yapılacak işlerdir. Aynı şekilde 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun "İkinci Bölüm"ü (M. 12-25) de "Seçim Öncesi İşler"e ayrılmıştır. Bu bölümde seçimin en önemli konusu olan "adaylık" statüsü belirlenmektedir.

Bütün bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere yenileme kararının verildiği gün ile oy verme günü arasında; seçimi düzenleyen diğer mevzuat açısından belirlenen zorunlu bir sürenin geçmesi gerekir. Bu zorunlu sürenin, çeşitli sorunlar yaratmadan siyasi iktidar tarafından kısaltılabileceği öne sürülebilirse de böyle bir görüşe karşı iki eleştiri yöneltmek mümkündür. Birincisi, mevcut yasalarla belirlenmiş "seçim takvimi"ni değiştirmek için herhangi bir ciddi neden ve bir "kamu yararı" var mıdır? Dava konusu maddenin gerekçesinde bu soruya cevap verecek hiçbir açıklama yoktur. İkinci eleştiri, böyle bir düzenlemenin, muhalefet partilerini antidemokratik bir baskı altına alıp almayacağıdır. Seçim ile ilgili yasal kurallar, iktidar partisini olduğu kadar muhalefet partilerini de ilgilendirir. Bu kuralların tek taraflı düzenlenmesi demokratik hukuk devleti ilkeleri ile bağdaşmaz.

Bu düzenlemenin vatandaşların seçme ve seçilme haklarına da antidemokratik bir sınırlama getirdiği açıktır. Yasalarla belirlenmiş ve önceden belli seçim takvimine göre siyasi haklarını kullanmaya hazırlıklı vatandaşlar hem seçmen ve hem de aday olarak, kendilerini bir anda büyük bir karmaşa ve telaş içinde bulacaklardır.

Açıklanan bütün bu nedenlerle 3403 sayılı yasanın dava konusu 4. maddesi; Anayasa'nın "... hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı "m emreden Başlangıç'ına, Türkiye Cumhuriyeti '-nin "... demokratik... bir hukuk Devleti" olduğunu belirleyen 2., Devletin temel amaç ve görevleri arasında "demokrasiyi korumak" ve "... kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk Devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal ... engelleri kaldırmaya çalışmak" olduğunu belirleyen 5., herkesin kanun önünde eşit olduğunu belirten ve "hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz." diyen 10. ve vatandaşların seçme ve seçilme haklarının "kanunla düzenleneceği"ni öngören 67. maddesine aykırıdır ve iptali gerekir.

Bu nedenlerle çoğunluk görüşüne karşıyız.

9. Madde: 3403 sayılı yasanın dava konusu 9. maddesi, birleşik oy pusulalarında sadece seçime katılan siyasi partilerin özel işaretleri, kısaltılmış isimleri ve tam yazı halinde adlarının bulunacağını, aday isimlerine yer verilmeyeceğini hükme bağlamıştır. Sadece XVIII. dönem milletvekili genel seçimine ait olarak getirilen bu düzenleme ile seçmenlerin tercih hakları ortadan kaldırılmıştır. Bilindiği gibi 2839 sayılı yasanın bu seçimlerde uygulanmayacak olan 26. maddesinin (b) fıkrasıyla partilerin kesinleşen aday listesinde yer alan adaylarının ad ve soyadlarının aldıkları sıra numarasına göre birleşik oy pusulasında gösterileceği ve yine aynı yasanın 3270 sayılı yasa ile değişik 28. maddesi ile de seçimlerin, "o seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısının yarısından az oy almamak" kaydıyla seçilmesini istediklerinin adları hizasındaki boş karelere (x) işareti koyabilecekleri kabul edilmiştir. Yeni düzenleme, bu hükümlerin XVIII. dönem milletvekili genel seçimlerine uygulanmasına olanak

vermemektedir. Bu durumda hem seçmenler tercihli oy kullanma hakkından yoksun kalmakta, hem de adaylar seçmen tercihlerine göre seçilme şansını artıramamaktadır.

Dava konusu maddenin gerekçesinde, "Birleşik oy pusulalarının hazırlanması ve basımı için gerekli sürenin kısalığı dikkate alınarak bu seçimde tercih işareti kullanılmasından vazgeçilmiştir." denmektedir. Gerekli sürenin kısalığı hiçbir haklı neden ve kamusal yarar sözkonusu olmadan oy verme gününün yasakoyucu tarafından 1 Kasım 1987 olarak belirlenmesinden doğmuştur. Bu nedenle yasakoyucunun kendi yarattığı bir durumu başka bir düzenlemesi için mazeret olarak öne sürmesi açıklanması zor bir hukuki ve mantıki durumdur.

Daha önceki seçimlerde tercihli oy sistemini kullanmış olan seçmenlerin, şimdi hiçbir haklı gerekçeye dayanmadan "bloke liste sistemi" ni uygulamak zorunda kalmaları, yukarıda da açıkladığımız gibi, bir "geriye dönüş"tür ve Anayasamızın varlık sebebi ile ruhuna ters düşer. Öte yandan seçmenler, partileri değil "milletvekilleri"ni seçerler, yani adaylara oy verirler. Anayasa'nın değişik 75. maddesi "Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletçe genel oyla seçilen dörtyüzelli milletvekilinden kuruludur." derken bu gerçeği belirlemektedir. Aynı şekilde 80. madde de "Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler." demekle milleti temsil görevinin de partilere değil milletvekillerine ait olduğunu belirtmektedir. Kısacası seçme - seçilme ve temsil ilişkisi, seçmenle aday arasındadır. Partiler bu ilişkiye sadece aracılık ederler.

Anayasa'nın bu açık buyruğuna rağmen, seçmenlerin sadece partilere oy vermelerini zorunlu kılan bu düzenleme Anayasa'nın Başlangıç'-ına, Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuk devleti olduğunu belirleyen 2., kişinin temel hak ve hürriyetlerini sınırlayan siyasal engelleri kaldırmayı devlete görev olarak veren 5., temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamaların "demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı" olamayacağını öngören 13. ve vatandaşların kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma hakkına sahip olduğunu ve bu hakların kullanılmasının "kanunla düzenleneceği"ni emreden 67. maddesine aykırıdır ve iptali gerekir.

Bu düşünceyle çoğunluk oyuna karşıyız.

18. Madde: 3403 sayılı yasanın 18. maddesi, "Türkiye Büyük Millet Meclisi XVIII inci Dönem Milletvekili Genel Seçimi için oy verme günü 1 Kasım 1987 Pazar günüdür." hükmünü getirmiştir.

Dava konusu bu maddenin Anayasa'ya aykırı olup olmadığını incelemeye, evvela TBMM'nin seçim gününü belirleme yetkisini nasıl aldığını tespit ederek başlamak gerekmektedir. Anayasa'nın 77. maddesinin ikinci fıkrasında "Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasada belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir..." denilmek suretiyle erken seçime gitme kararının Meclis veya Anayasa'nın 116. maddesinde belirlenen koşulların ortaya çıkması halinde Cumhurbaşkanı tarafından verileceğini âmirdir. Anayasa'nın her iki maddesinde yenilenmesine karar verilen seçimin ne zaman yapılacağına dair bir düzenleme yoktur. Dava konusu 18. madde, aynı kanunun ve dolayısıyla yürürlüğe girmemiş ve yukarıda Anayasa'ya aykırı olduğunu öne sürdüğümüz ve "Yenileme karar TBMM tarafından verilmişse Meclis, seçimin yapılacağı tarihi de belirler" diyen 4. maddesi uyarınca tedvin edilmiştir. Aynı kanunun bir maddesiyle getirilen bir düzenleme hakkının, yine aynı kanunun bir başka maddesiyle uygulanması hukuk tekniği açısından ve "hukuk devleti ilkesi" yönünden son derece düşündürücüdür.

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

Anayasal denetim açısından üzerinde durulması gereken bir husus, erken seçim yapılması halinde oy verme gününün bir "kanun" ile mi yoksa "Meclis kararı" ile mi yapılacağı konusudur. Yukarıda aynen tekrarladığımız Anayasa'nın 77. maddesinde, "Meclis bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi..." denilmekte aynı maddenin üçüncü fıkrasında da "Yenilenmesine karar verilen Meclisin..." denilmektedir. Öte yandan TBMM İçtüzüğü'nün "Özel Hükümler" başlığını taşıyan "Beşinci Kısım"ında "Seçimlerin Yenilenmesi Kararı" altbaşlığı ile 93. madde düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu maddede "Seçimlerin yenilenmesine dair önergeler..." den söz edilmektedir. Bu durumda erken seçimin "Meclis kararı" ile kararlaştırılmış olması gerekir.

Ancak Anayasamızda kanun ile düzenlenecek alanlar konu itibarıyla sınırlandırılmadığına göre, karar ile tesis edilmesi gereken bir yasama işleminin kanunla yapılacağı kabul edilebilir. Ancak bu takdirde de sözkonusu düzenlemenin Anayasa'nın diğer kuralları yönünden bir aykırılık yaratmaması gerekir.

Bu hususun tespiti bizi dava konusu maddeyi, dava dilekçesinde öne sürülen ikinci eleştiri, yani seçim süresinin "haklı bir nedene dayanmadan önemli ölçüde kısalttığı" eleştirisi yönünden anayasal denetime tâbi tutmaya götürür. Yukarıda, oy verme gününün belirlenmesinde bir süre şartı aranmayan dava konusu 4. madde için öne sürdüğümüz eleştiriler bu konu için de geçerlidir ve bu nedenle ayrıca tekrarlanmayacaktır.

Özetle; dava konusu 18. madde; aslında bir Meclis kararı ile düzenlenmesi gereken bir konuyu kanunla düzenlediği için Anayasa'nın 77. maddesine, böyle bir düzenleme yapılırken, hukuk devleti ve eşitlik ilkelerine aykırı davranıldığı için 2., 5. ve 10. maddelere, vatandaşın seçme ve seçilme özgürlüğüne sınırlama getirdiği için de 67. maddesine aykırıdır ve iptali gerekir.

Bu nedenle çoğunluk görüşüne karşıyız.

Üye	Üye	Üye
Yekta Güngör Özden	Adnan Kükner	Vural Savaş

EK KARŞIOY YAZISI

Esas sayısı : 1987/23

Karar sayısı : 1987/27

18. maddenin "karar konusu olacakken yasa konusu yapıldığı" ileri sürülerek iptali istenmiş, Mahkememiz salt bu açıdan maddeyi inceleyerek Anayasa'ya uygun bulmuştur. 8. maddenin iptali sonunda önseçim isteyen bir partinin bu istemi karşısında Yüksek Seçim Kurulu'nun önseçim düzenleyerek bununla ilgili kuralları uygulaması, seçimlerin 1 Kasım

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

1987'de yapılmasını olanaksız kılabilir. 18. maddenin iptaline gerek bulunmamakla birlikte iptali isteminin reddi, durum ne olursa olsun 1 Kasım 1987'de seçimlerin yapılmasının zorunlu olduğu savında bulunmaya ve bu nedenle karışıklığa neden olabilir.

Hiçbir duraksamaya yer kalmaması için, 8. maddenin iptali karşısında önemini yitiren 18. maddenin doğrudan ya da 2949 sayılı yasanın 29/2. maddesi yoluyla iptali yönüne gidilmesi uygun olurdu. İptalden kaçınmanın yanlış anlaşılacağı nedeniyle çoğunluk oyuna karşıyım.

Üye

Yekta Güngör Özden

KARŞIOY YAZISI

Esas sayısı : 1987/23

Karar sayısı : 1987/27

I. 10/9/1987 günlü ve 3403 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle; "298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 49 uncu maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Propaganda, oy verme gününden önceki onuncu günün sabahında başlar ve oy verme gününden önceki günün saat 18.00'inde sona erer."

298 sayılı Kanunun Üçüncü Bölümünün "Seçim propagandası" başlıklı İkinci Kesimi 49 - 66 ncı maddeleri kapsamakta ve bu maddeler birbirleriyle sıkı ilişki içinde bulunmaktadır. Bilhassa "Propaganda serbestliği ve süresi" başlıklı 49 uncu madde ile "Seçim süresince yapılmayacak işler" başlıklı 63 üncü, "Törenlere ait yasaklar" başlıklı 64 üncü, "Başbakan ve Bakanlara ilişkin yasaklar" başlıklı 65 inci ve "Memurların gezilere katılma yasağı" başlıklı 66 ncı maddeler birbirlerine bağlıdır.

Bu sebeple dava konusu 3403 sayılı Kanunun 1 inci maddesi ile yalnız propaganda süresi 21 günden 10 güne indirilmekle kalınmamakta; buna bağlı olarak 50-66 inci maddelerdeki açık ve kapalı yerlerdeki propaganda, hoparlör ve el ilânları, duvar ilânları, afişlerle propaganda, matbua dağıtma, seçim sürelerince yapılmayacak işler, törenlere ait yasaklar, Başbakan ve Bakanlara ilişkin yasaklar, memurların gezilere katılma yasağına ait sürelerde kısaltılmaktadır.

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

Radyo ve televizyondaki propaganda ve neşriyattaki farklılık ve etkinlikler de gözönünde tutulduğunda, bunların eşitliğe, hukuk ve adalete, seçim serbestliğinde, "demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı"lığı açıktır.

Bu nedenlerle 3403 sayılı Kanunun dava konusu I inci maddesinin iptali gerekirdi.

II - Aynı Kanunun 4 üncü maddesiyle; "2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 8 inci maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Yenileme kararı Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından verilmişse Meclis seçimin yapılacağı tarihi de belirler. Yenileme kararının Cumhurbaşkanınca verilmesi halinde, bu kararın verildiği günden sonra gelen doksanıncı günü takip eden ilk Pazar günü oy verilir."

Anayasanın 77 inci maddesinde : "Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri beş yılda bir yapılır.

Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasada belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir" hükmü yer almıştır. Burada belirtilen seçimlerin yenilenmesi kararı, şart - tasarruftur. Objektif hukuk alanında yeni bir durum ihdas etmez. Muayyen fertlere veya hallere taalluk eden nispi, sübjektif bir hukuki durum husule getirir. Anayasanın 77 inci maddesi kaide tasarrufu (kural işlem) tesisine yetki vermemektedir.

3403 sayılı Kanunun 4 üncü maddesiyle konulan, "yenileme karar Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından verilmesi hükmü Anayasanın 77 inci maddesine uygun; fakat "seçimin yapılacağı tarihi de belirle"mek 77 inci maddenin tanıdığı yetkinin dışındadır. Seçim günü. Anayasanın diğer maddelerine dayanılarak çıkartılan kanunlara (seçim kanunlarına) göre belirlenir. Hiçbir zaman TBMM., 77 inci maddeye dayanarak alacağı erken seçim (seçimin yenilenmesi) kararı ile seçim gününü de saptayamaz. Bu sebeple "seçimin yapılacağı tarihi de belirlemek yetkisini mutlak bir şekilde "karara" bırakan 3403 sayılı Kanunun 4 üncü maddesi bu bakımdan kesinlikle Anayasaya aykırıdır, iptal edilmesi gerekirdi.

III - 3403 sayılı Kanunun 9 uncu maddesinde: "XVIII inci Dönem Milletvekili Genel Seçiminde seçmenler, üzerinde (Evet) veya (Tercih) yazısı bulunan mühürü sadece tercih ettikleri siyasi partiye ait özel daire içine basmak veya tercih ettikleri bağımsız adaya ait oy pusulasını kullanmak suretiyle oylarını verirler.

XVIII inci Dönem Milletvekili Genel Seçiminde Yüksek Seçim Kurulu filigranı bulunan özel imal edilmiş kağıtlara basılı birleşik oy pusulalarında; sadece seçime katılan siyasi partilerin özel işaretleri, kısaltılmış isimleri ve tam yazı halinde adları ile her siyasi parti için ayrılan bölümün altında çapı 2 cm. olan boş bir daire bulunur.

Seçime katılan siyasi parti adayları ile bağımsız adayları gösteren bir liste her sandık mahallinde seçmenlerin görebileceği bir yere asılır.

Bağımsız adaylar oy pusulalarını Yüksek Seçim Kurulu'nun tayin edeceği ebat, şekil ve miktarda kendileri bastırarak ilân edilen süre içerisinde il seçim kurullarına teslim ederler" denilmektedir.

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

Anayasa'nın 67. maddesinde : "Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir" hükmü bulunmaktadır.

Anayasa, seçme, seçilme... hakkını partilere değil, vatandaşlara tanımıştır : "Vatandaşlar ... seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir." Burada "Vatandaşlar" sözcüğü ile gerçek kişilerin ifade edildiği açıktır. Vatandaşların (adayların) ismini taşımayan, yalnızca siyasi partilerin yer aldığı birleşik oy pusulasına oy verilmesini kabul etmek, Anayasanın öngördüğü seçme, seçilme hakkının kullanılmasını sayılamaz...

"Kötü kanunlar iyi ellerde iyi netice verir; iyi kanunlar da kötü ellerde kötü netice verir." Aynı Anayasa ile Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı yapan Atatürk, İnönü ve Bayar idareleri arasında büyük farklar olduğunu kimse inkâr edemez. Onun için parti, tüzük ve programlardan ziyade şahısların önemi çok büyüktür. Şahsiyetleri silercesine yalnız partilere oy verilmesi kabul edilemez.

Seçme ve seçilme işlemi şekle tâbi işlemlerdendir. Adayların isimlerinin ayrıca ilân edilmesi yeterli değildir. Oy pusulalarında da yazılı olması şarttır. Aksi takdirde Anayasanın tanıdığı seçme ve seçilme hakkı yerine getirilmiş olmaz.

Devletçe temin edilen birleşik oy pusulasında bağımsız adaya da yer verilmemesi; onların, oy pusulalarını kendilerinin temin etmekle yükümlü tutulması da hakkaniyete ve eşitliğe uymaz.

Bu nedenlerle 3403 sayılı Kanun'un 9 uncu maddesinin de iptali gerekirdi.

IV - 10/9/1987 günlü ve 3403 sayılı Kanunun 18 inci maddesinde : "Türkiye Büyük Millet Meclisi XVIII inci Dönem Milletvekili Genel Seçimi için oy verme günü 1 Kasım 1987 Pazar günüdür." hükmü vardır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Anayasa'nın 77 inci maddesi seçim gününü saptamaya değil, yalnızca seçimlerin yenilenmesine yetki tanımaktadır. Seçim gününün belirlenmesi Anayasa'nın 77 inci maddesi dışında kalır.

Seçim gününün saptanması, "Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları"nın düzenleyen Anayasa'nın 67 inci maddesinin emrettiği kanunlara (seçim kanunlarına) göre yapılacak ve bu kanun maddi bakımdan da kanun olacaktır. Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar'ın da belirttiği gibi : "Maddi bakımdan kanun ise daimi, mücerret, ifa ve riayeti mecburi bir kaideyi ihtiva eden objektif bir hukuki tasarruftur... Bu bakımdan da kanunun Devletin gayesine ve Anayasanın ruhunda beliren maksatlara aykırı bir maksat takip etmemesi lâzım gelir.

Kanunların şahsi, siyasi veya hissi maksatlarla çıkartılmış olması bunları da, idari işlemlerde (tasarruflarda) olduğu gibi, hukuk bakımından sakat kılar." (İdare Hukukunun Umumi Esasları. Üçüncü Baskı Sh : 358-363).

Seçim günü gibi seçimle ilgili diğer süre ve süreçlerin de kanunla saptanması Anayasanın özellikle 67 inci maddesinin metin ve ruhunun gereğidir. Bu hususlar Kanun Hükmünde Kararnamelerle bile düzenlenemez. Aynı şekilde, hatta, evleviyetle bu husustaki yetkiler Yüksek Seçim Kuruluna da devredilemez.

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

Mevcut seçim kanunlarındaki süreleri ve süreçleri dışlayan, onların uygulanmasına imkân bırakmayan, o kanunlardaki süreleri değiştirmek için, Anayasaya aykırı olarak, Yüksek Seçim Kurulu'na yetki ve görev vererek seçimin 1/11/1987 günü yapılmasını öngören kanunun, dava konusu 18 inci maddesini de maksat yönünden sakat, hukuka ve Anayasaya aykırı görüyor; iptali gerektiğini düşünüyorum.

Başlıcalarını belirttiğim bu nedenlerle çoğunluk kararma karşıyım.

Üye

Muammer TURAN

KARŞIOY YAZISI

Esas sayısı : 1987/23

Karar sayısı : 1987/27

Anayasa'nın 77. maddesinde : "Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri beş yılda bir yapılır.

Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasada belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir" denilmektedir.

Anayasa'nın bu maddesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne tanınan yetki, beş yıllık süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verme yetkisidir. Bu karar verildikten sonra, mevcut seçim mevzuatına göre işlemeye başlayacak olan süreler, seçimin hangi tarihte yapılacağını belirleyecektir. Anayasa'nın 77. maddesinin, seçimin yenilenmesine karar veren Meclisin, sözü geçen süreleri dikkate almadan herhangi bir tarihi seçim tarihi olarak kabul etmesine imkân vermediği kanaatindeyim.

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 8 inci maddesinin ikinci fıkrasını değiştiren 3403 sayılı Kanunun 4. maddesinde "Yenileme kararı Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından verilmişse Meclis, seçimin yapılacağı tarihide belirler." denilmek suretiyle, yenileme karar veren Meclise, seçim tarihini tesbit hususunda sınırsız bir yetki tanınmış olmaktadır.

Esas sayısı : 1987/23
Karar sayısı : 1987/27

Sözü geçen 8. maddenin ilk şekli şöyle idi : "Seçim dönemi bitme den önce, seçimin yenilenmesine Türkiye Büyük Millet Meclisi veya Cumhurbaşkanınca karar verilmesi halinde, durum Bakanlar Kurulu tarafından kırk sekiz saat içinde ilân olunur.

Yenileme kararının verildiği günden sonra gelen doksanıncı günü takip eden ilk Pazar günü oy verilir."

Maddede, Meclis tarafından seçime karar verilmesi halinde, seçimin ne zaman yapılması gerektiği açıkça belirtilmiş, Meclise bu konuda başkaca bir takdir hakkı verilmemişti.

23/5/1987 tarihli, 3377 sayılı Kanunla sözü geçen maddede değişiklik yapılarak, Meclise seçim tarihinin tesbiti hususunda yetki tanınmış; fakat, seçimin yenilenmesi tarihiyle seçim tarihi arasında en az üç aylık bir süre geçmesi gerektiği belirtilerek, verilen yetki sınırlandırılmıştır.

Dava konusu yapılan son değişiklikle bu sınır da kaldırılarak seçim tarihinin tesbiti için Meclise sınırsız bir yetki tanınmıştır.

Siyasi partilerden birinin tek başına iktidar olduğu dönemlerde, bu parti seçimin yenilenmesine karar vermek yetkisini elinde tutmaktadır. Bu partiye seçim tarihini belirlemek hususunda da sınırsız bir yetki tanınması, öteki partileri etkisiz hâle getirmek imkânının verilmesi demektir. iktidar partisinin kendisi için en elverişli zamanda seçime gitmeye çalışması tabii olmakla beraber, tesbit edeceği seçim tarihinin, öteki partilere, seçimle ilgili hazırlıkları tamamlamaya; gösterecekleri adayların demokratik yollarla (özellikle ön seçimle) tespitine; gerekli propagandayı yapmaya imkân verecek bir tarih olması lâzım gelir.

Sekizinci maddede yapılan son değişiklikle, ne kesin, ne de asgari bir süre belirtilmeksizin, seçim tarihinin tesbiti hususunda Meclise mutlak bir yetki tanınmış olması; iktidar partisine (veya partilerine) seçimlerde muhalefeti gafil avlamak, bir bakıma safdışı kılmak yetkisinin verilmesi demektir. Bu ise, Anayasa'nın Türkiye Cumhuriyetinin demokratik bir hukuk Devleti olduğunu belirten ikinci maddesine; demokrasiyi korumayı Devletin temel amaç ve görevleri arasında sayan beşinci maddesine aykırı düşer.

Yukarda belirttiğim gerekçelerle, 3403 sayılı Kanun'un dördüncü maddesinin "Yenileme kararı Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından verilmişse Meclis, seçimin yapılacağı tarihi de belirler." şeklindeki hükmü ile, bu hükme paralel olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi XVIII inci dönem Milletvekili Genel Seçimi için oy verme gününü 1 Kasım 1987 Pazar günü olarak belirleyen 18. maddesi hükmünün Anayasaya aykırı olduğunu ve iptali gerektiğini düşündüğümden, aksi yönde oluşmuş bulunan Mahkeme kararına katılmıyorum.

Üye

Mehmet ÇINARLI